

АВТОРСКА СПРАВКА НА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ
(резюмета на научните трудове)
НА ГЛ.АС. КАТЯ ЕФТИМОВА ПОПОВА ДМ

Изготвената авторска справка е във връзка с участие в конкурс за академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“, обявен с ДВ, бр. 87/19.10. 2021г.

Справката е изготвена въз основа на цялостната научна продукция, която е в съответствие с областта на висше образование, професионалното направление и научната специалност по обявения конкурс. Имам общо 85 научни труда, публикации, участия в научни форуми и изследователски проекти.

В настоящия конкурс посочвам 80 заглавия и научни изяви, от които:

1. Една самостоятелна монография;
2. Една монография в съавторство;
3. Две практически ръководства с 25% (6 теми) и 20% (2 теми);
4. Едно учебно помагало в съавторство;
5. 39 публикации в пълен текст, от които: 7 самостоятелни, в 13 първи автор, 7 в международни издания, 3 на английски език. Всички издания са с научно рецензиране и индексирани.
6. Участия в 2 национални и 15 международни конференции.
7. Модератор в Международна научна конференция.
8. Член на Организационни комитети на студентски научни сесии.
9. Участия в 18 проекта, от които 1 международен и 8 национални.
10. Забелязани са 29 цитата.

Представените трудове са в следните направления:

- 1. Обществено здраве, рискови фактори за здравето, превенция и промоция на здравето** – здравни потребности; превенция на социално-значими заболявания; детско и училищно здравеопазване; качество на живот на рискови групи от населението; биоетични аспекти в здравеопазването; здравно образование в социалните общности.
- 2. Здравни грижи** - интегрирани медико – социални грижи за възрастни хора, за хора с хронични заболявания; организация и управление на здравните грижи; качество на здравните грижи.
- 3. Качество на медицинското образование** - професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи, съобразно стратегиите за качество на обучението и повишените потребности на обществото.

Някои публикации се отнасят към повече от едно направление.

НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ СА С НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕН, НАУЧНО– ПРИЛОЖЕН И МЕТОДОЛОГИЧЕН ХАРАКТЕР В ОТБЕЛЯЗАНИТЕ ОБЛАСТИ НА НАУЧНИ ИНТЕРЕСИ И СА ОТРАЗЕНИ В ПРЕДСТАВЕНИТЕ РЕЗЮМЕТА, КАКТО СЛЕДВА:

- 1. Попова К. (2020) Гериатрични грижи- реалности и перспективи. Медико-социални аспекти - монография, изд. Балтика 2002, Бургас, 2020, 208 стр., ISBN 978-619-7353-31-0**

Рецензия на проф. И Стамболова дм

Монографията съдържа задълбочен анализ в три насоки: Потребности на възрастните и стари хора и системи на организация на здравните грижи за тях; Международни и национални стратегии, политики и законодателство в областта на гериатричните грижи и Изследване върху качеството на гериатричните грижи в Бургаска област.

Авторът представя и анализира настоящото законодателство относно грижите за възрастните и стари хора в България, както и международните стратегии и политики в тази сфера. Това са документи, които са създавани през последните години и все още не са добре познати на широката общественост. Възможностите, които се разкриват пред нашата страна за предоставяне на дългосрочни и интегрирани грижи чрез създаване на общински и други структури ще помогне в значителна степен да се подобрят грижите за възрастните и стари хора и да се приложат нови модели за грижи, които да обезпечат спокойна и приятна старост на възрастното население.

Представените резултати от проведеното собствено проучване на територията на Бургаска област са обобщени описани в четвърта глава на монографичния труд. Въз основа на направения анализ в научната литература и проведеното изследване, авторката представя собствен „Модел за организиране на интегрирани грижи на възрастни и стари хора”, който да осигури непрекъснат процес на грижи и подкрепящите услуги, осъществявани в различни среди и да включват: промотивни, превантивни, подкрепящи, рехабилитационни, палиативни и грижи за терминално болни, управление на заболяванията, краткосрочни и продължителни грижи. Разработени от нея са също и Методически насоки за компетенции на експерт по гериатрични грижи в социалната общност.

Представената монография би представлявала интерес за всички специалисти в областта на общественото здраве, здравните грижи и социалната помощ. Въпреки, че в нея се описват резултати от конкретен времеви период и регион тя дава възможност за анализ и подготовка на прогнози, които да са валидни за цялата страна.

- 2. Попова К., Г. Терзиева, Качество на живот, свързано със здравето при хора с хронични заболявания, монография, изд. Балтика-2002, Бургас, 130 стр., ISBN 978-619-7353-32-7**

В монографията се разглежда актуален и значим проблем, поради разрастването на епидемията от хронични незаразни заболявания, с което се увеличава тяхното негативно влияние върху общественото здраве. Самооценката на качеството на живот, свързано със

здравето е важен показател за определяне на индивидуалното здраве и има по-висока чувствителност спрямо обективно установения здравен статус на населението. Тя включва едновременно физическо, психическо и социално измерение на здравето. В редица страни здравната самооценка е средство за прогнозиране на сегашното здраве, на влошеното функциониране и инвалидизиране, усложненията след заболяване, както и честотата на търсене на медицински и здравни услуги. Със стандартизиран въпросник са изследвани хора с хронични дихателни, сърдечно-съдови заболявания, заболявания на опорнодвигателния апарат и хора с полиморбидност.

Направен е сравнителен анализ на тяхното физическо, психоемоционално и социално здраве. Анализирани са взаимовръзката между качествените здравно-социални грижи и услуги и нивото на удовлетвореност от качеството на живот на хората с хронични заболявания. Прилагането на интегративен мултидисциплинарен подход за подкрепа и превенция на усложненията дава възможност на хората с хронични заболявания да поддържат самостоятелност в ежедневието си и да имат позитивно усещане за добро качество на живот. Предложени са програми за обучение на хора с хронични неинфекциозни заболявания, с цел превенция на усложненията и повишаване мотивацията за контрол и управление на заболяванията.

3. Попова, К., Сестрински грижи за пациенти с очни заболявания- втора глава: с. 68- 111 (25%) В: Практически основи на сестринските грижи- /методическо ръководство II част/, Г. Терзиева, Д. Костадинов, Зл. Лечева и К. Попова. изд. Университет „Проф. д-р А. Златаров”- Бургас, 2015 г., ISBN 978-619-7123-45-6, 176 стр.

В Методическото ръководство „Практически основи на сестринските грижи- II част“ са разработени теми по учебната дисциплина „Сестрински грижи при очни и ушно-носно и гърлени болести“. Във втора глава „Сестрински грижи за пациенти с очни заболявания“ съм си поставила за цел студентите да затвърдят знания за анатоמו-физиологичните характеристики на окото, да са в състояние да разпознават основните симптоми и синдроми в патологията на очните заболявания, да организират и провеждат изследвания и грижи, съобразно съвременните стандарти за здравни грижи. Акцент в обучението е формиране на умения за оказване на промотивни и превантивни дейности в областта на очните заболявания. За целите на обучението съм включила както традиционни, така и иновативни и личностно ориентирани методи- беседи; дискусии; самостоятелна работа, творческа изследователска дейност.

4. Попова, К., Сестрински грижи за възрастни- шеста глава, В: Практически основи на сестрински грижи- /методическо ръководство I част/, изд. Университет „Проф. др А. Златаров”- Бургас, с. 142-184 (20%), 207 стр, 2011 г. ISBN 978-954-8422-81-9

В Методическото ръководство са разгледани теми, съобразени със спецификата на обучението на студентите от професионално направление „Здравни грижи“. В шеста глава „Сестрински грижи за възрастни“ са разработени темите: „Правила за събиране на информация за стари хора. Гериатрична оценка на пациента. Планиране на сестрински грижи“ и „Анализ на състоянието и план за сестрински грижи при възрастни и стари хора с възпалителни заболявания“. Представила съм последователен подход за анализ, оценка и планиране на грижи; иновативен инструментариум

с практико – приложна значимост и насоченост: протокол за сестрински грижи за възрастен пациент; алгоритми за поведение; правила за подобряване на комуникацията; основни насоки за водене на интервю; казуси; технически фишове за пациенти, задачи за самостоятелна работа.

5. Дневник на стажанта (учебно помагало) – Колектив (доц. д-р Д. Радев дмн, гл. ас. др Г. Терзиева, гл. ас. Д. Костадинов, гл. ас. К. Попова, гл. ас. Зл. Лечева, гл. ас. М. Атанасова, ас. Р. Димитрова).. Бургас, 2011. ISBN 978-954-8422-99-4

Изработеният Дневник на стажанта и неговото прилагане дава възможност за мониториране качеството на обучението; осигурява валидност и надеждност на инструментите за клинична оценка; установява ясна договореност между партньорите в процеса на обучение, както и механизмите за контрол и регулация. Той предоставя възможност на студента да си поставя индивидуални, лични цели, които да го мотивират и открийт неговите специфични възможности, потребности, желания и наклонности.

6. Попова К., Ст. Стоянова, Р. Генчева (2021), Риск от остеопороза сред жени, В: Академично списание „Управление и образование“, кн. 5, том XVII, с. 92-96, Бургас. ISSN 13126121

Остеопорозата е най-често срещаното метаболитно костно заболяване, свързано със сериозни физически, психосоциални и икономически последици. През 2000 г. остеопорозата бе определена като третото социално-значимо заболяване в света (след сърдечно-съдовите и онкологичните заболявания), с прогноза да заеме второ място. Днес тя вече е изпреварила онкологичните болести в редица страни. Световната здравна организация официално обяви остеопорозата за здравна заплаха за обществото, а Международната фондация за остеопороза призова правителствата по цял свят да поставят заболяването като основен здравен приоритет.

Цел и задачи: Настоящото проучване има за цел да изследва рисковите групи за развитие на остеопороза и ролята на екипа на общопрактикуващия лекар за ранна диагностика и превенция на заболяването. Материали и методи: В началният етап са изследвани 55 жени чрез скрининг-тест (въпросник на проф. Боянов), в който са отчетени генетични и поведенчески фактори за риск от развитие на остеопороза. Резултати: В проучването участват жени по възрастови групи, както следва: 34.55% до 50 години, 20% от 50-60 г., 22,08% -от 60-75 г. и 14. 55% над 75г. Направеното изследване показва, че 43,64% (24 респонденти) от изследваните лица са с риск от развитие на остеопороза и е необходимо изследване на костно-минерална плътност (КМП). От тях 16, 67% са на възраст до 50г. Тревожен е факта, че на нито един от респондентите не е провеждан скрининг-тест, който да помогне за ранно диагностика и превенция на заболяването и усложненията от него.

Заключение: Рисковите фактори за развитие на остеопороза условно се делят на две групи. Към първата група са факторите, които не подлежат на промяна, като пол, възраст, генетични фактори, анамнеза за минали фрактури, фамилна анамнеза за остеопорозна фрактура и някои системни заболявания.

Към втората група се отнасят подлежащите на корекция фактори, като физическа активност, хранене, телесна маса, тютюнопушене, повишен прием на алкохол и кафе, остър и хроничен психоемоционален стрес. Именно към техния контрол и промяна е необходимо да са насочени основните профилактични мерки. В действителност повишаване информираността

на хората за здравословните практики в ранния живот допринасят за по-голяма костна минерална плътност и намаляване на риска от остеопороза.

7. Попова К., Кр. Тодорова (2021), Превенция на остеопороза- отговорности на здравния екип в доболничната помощ. В: International Journal Knowledge, vol. 49, Skopje, 2021, ISSN 1857-923X

Introduction: In recent decades, it has been observed an alarming global tendency towards an increase in the number of people suffering from osteoporosis. According to WHO, osteoporosis is defined as the third most socially significant disease in the world (after cardiovascular and oncological diseases) but there is a forecast to take the second place.

The reasons can be due to the growth in the number of the aging population, on the one hand, and the high social and economic price paid by society, on the other hand. **The aim** of the study is, through the opinion of different groups of the population, to examine the preventive activities of the health team in pre-hospital care to prevent the disease and its complications. **Materials and methods:** For the study were used documentary and survey methods. For analysis of the result were used statistical methods: descriptive statistics - relative shares; frequency analysis - absolute and relative frequencies. **Results:** 287 persons in different age groups were examined. According to the screening test, the risk of osteoporosis is reported in 35.19% of respondents. According to the respondents, only 12.2% were familiar with this test, which was conducted by their GP. According to the survey 26.13% of the respondents received from the health team information and advice on healthy behavior in order to reduce the risk of osteoporosis. Only 23% (66) of the respondents indicated that they had an instrumental examination for the presence of osteoporosis. 54.55% of them paid for the study on their own and 45.45% received a referral from a GP or specialist, due to the presence of a chronic disease from a risk group. **Conclusion:** The research shows that there is a tendency the importance of preventive measures to be underestimated by health teams in pre-hospital care, as well as it is underrated the need for health information and training of the population to reduce the risk of osteoporosis and severe complications of the disease.

8. POPOVA, K., G. TERZIEVA, M. OBREYKOVA (2020), HEALTH-RELATED QUALITY OF LIFE TO PEOPLE WITH CHRONIC RESPIRATORY AND CARDIOVASCULAR DISEASES. International Journal Knowledge, vol.30.4., pp. 747- 752, Skopje, Macedonia, 2020, ISSN 1857- 923X

Abstract: The spread of the epidemic of chronic non-communicable diseases increases their negative impact on the socio-economic development of modern society. Cardiovascular disease, malignancies, chronic respiratory diseases and diabetes are the leading causes of death worldwide. Cardiovascular disease, malignancies, chronic respiratory diseases and diabetes are the leading causes of death worldwide. The number of hospitalizations in Bulgaria due to chronic diseases such as diabetes, cardiovascular disease and respiratory diseases is among the highest in the EU. Exacerbation of chronic diseases affects the quality of life of people. In developed countries, health-related quality of life research is a compulsory component, together with biomedical indicators, to assess public health and prioritize health and social policies. The research of Health-related Quality of Life (HrQoL) is a compulsory element including biomedical indicators for setting priorities in health and social policies.

The purpose of this study is to investigate the subjective assessment of the physical, social and psychological functioning of people with chronic respiratory and cardiovascular diseases. Documentary, sociological (standardized SF-36 questionnaire), statistical methods and benchmarking were used. The results of the study are presented in tables and graphs. (Health-related Quality of Life (HrQoL) is the major indicator of public health assessment. The purpose of this study is to examine the subjective assessment of

the physical, social and psychological functioning of the people with chronic diseases. Documentary, sociological (SF-36) and statistical methods are used.)

The results of the study show that of the 113 people surveyed, 43.3% described their overall health status as "mediocre" and "poor"; 65.1% consider it "worse" than the previous year, 81.45% consider that their health status significantly restricts them in performing daily activities, impairs their role functioning (RP); 29.2% think that health and emotional problems are disrupting their social contacts and limiting social functioning (SF); 25.35% of respondents reported low emotional well-being (MH) scores, indicating depression, anxiety and general mental health problems. The analysis of the results of the study shows that people with chronic illnesses are not satisfied with their health-related quality of life. Periodic studies, such as the present, are necessary and provide information on the effectiveness of the interventions conducted and enable the implementation of more effective policies and practices to improve the health of the population and its quality of life.

9. Попова К., С. Ненчева (2020), ФИЗИЧЕСКО ИЗМЕРЕНИЕ НА ЗДРАВЕТО И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ ПРИ ХОРА С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ, ак. сп. Управление и образование т.XVI, кн.5. Здравни грижи, 2020, с. 70-75, Бургас, ISSN 1312-6121

Разрастването на епидемията от хронични незаразни заболявания увеличава тяхното негативно влияние върху общественото здраве. Самооценката на качеството на живот, свързано със здравето е важен показател за определяне на индивидуалното здраве и има висока чувствителност спрямо обективно установения здравен статус на населението. Тя включва едновременно физическо, психическо и социално измерение на здравето. В редица страни здравната самооценка е средство за прогнозиране на сегашното здраве, на влошеното функциониране и инвалидизиране, усложненията след заболяване, както и честотата на търсене на медицински и здравни услуги. **Целта** на проучването е да се изследва влиянието на физическото здраве върху качеството на живот на хора с хронични заболявания на дихателна, сърдечно-съдова система и на опорно-двигателния апарат. Използвани са документален, социологически (стандартизиран въпросник SF-36), статистически методи и сравнителен анализ.

Резултати: От изследваните четири показателя, формиращи физическата компонента на здравето, респондентите посочват, че наличието на хронично заболяване значително намалява физическата активност (при 72,19%) и силно понижава ролевото функциониране, свързано с физическото състояние (при 87,95%). Наличието на болки намалява способността за изпълняване на ежедневни дейности при 70% от хронично болните лица. Изследваните болни хора дават негативна оценка (при 81,93%) на своето здравно състояние в този момент и перспективите за лечение. Обобщените данни показват нисък индекс на самооценка на физическото здраве при 77,96% от хронично болните. Тези данни корелират с резултати за оценка на цялостното здравословно състояние от изследваните лица- 52, 41% го определят като „посредствено“ и „лошо“. В сравнение с предходната година 54,49% от респондентите оценяват своето здраве като „по-лошо“, „без промяна“-19,16%; „по-добре“-26,38%.

Получените резултати за физическото здраве на хронично болните, като компонент на общото здраве, показва влошаване в качеството им на живот. Прилагане на подходящи комплексни медицински, здравни и рехабилитационни програми ще предостави възможност

на хората с хронични заболявания да поддържат самостоятелност в ежедневната си дейност и да имат позитивно усещане за добро качество на живот.

10. Попова К., Г. Терзиева, М. Обрейкова (2020), психо-емоционално състояние и качество на живот при хора с хронични заболявания, ак. сп. Управление и образование т.XVI, кн. 5. Здравни грижи, с. 64-69, Бургас, ISSN 1312-6121.

The growing epidemic of chronic uninfected diseases is increasing their negative influence on public health. Self-assessment of quality of life related to health is an important indicator for determining individual health and it has a higher sensitivity to the objectively established health status of the population. It includes the physical, mental and social dimensions of health at the same time. In many countries health self-assessment is a tool for predicting the current health of poor functioning and disability, complications as a result of the disease, and the frequency of seeking medical and health services.

The aim of the study was to investigate the influence of physical health on the quality of life of people with chronic diseases of the respiratory, cardiovascular system and musculoskeletal system. Documentary, sociological (standardized questionnaire SF-36), statistical methods and comparative analysis were used. The results are represented by tables and graphs.

Results: From the four indicators which form the physical component of health, the respondents indicated that the presence of chronic disease significantly reduces physical activity (in 72.19%) and heavily reduces the role functioning associated with physical condition (in 87.95%). The presence of pain reduces the ability to perform daily activities in 70% of people with chronic diseases. The examined people who has chronic diseases give a negative assessment (in 81.93%) of their health condition at this time and the prospects for treatment. The summarized data show a low index of self-assessment of physical health in 77.96% of chronically ill patients. These data correlate with the results for assessment of the overall health condition of the surveyed persons - 52, 41% define it as "mediocre" and "poor". Compared to the previous year, 54.49% of the respondents rate their health as "worse", "no change" -19.16%; "Better" -26.38%.

The obtained results for the physical health of the chronically ill people, as a component of general health, show a deterioration in their quality of life. Implementation of appropriate comprehensive medical, health and rehabilitation programs will enable people with chronic diseases to maintain independence in their daily activities and have a positive sense of good quality of life.

11. Попова, К., Г. Терзиева, К. Захаријева. (2019). Нагласи за здравна профилактика сред академичната общност. В: Академично списание „Управление и образование“, кн. 5, том XV, стр. 150-158. ISSN 1312-6121

В последните десетилетия водеща тенденция на съвременното здравеопазване е постигане на здраве за всички чрез промоция на здравето и изграждане на здравословно поведение на населението. Международните проучвания доказват, че от всички рискови фактори, определящи състоянието на здраве, първо място заема нездравословния начин на живот. Неговият относителен дял като причина за заболяване превишава 50 % от всички други рискови фактори. Най-малко 40 % от общата тежест на заболяванията в България (измерена по отношение на DALY) могат да се отдадат на поведенчески рискови фактори, като тютюнопушене, консумация на алкохол, рискове, свързани с хранителния режим и ниска физическа активност.

Цел на проучването е да се изследват определени рискови поведенчески фактори сред студенти и

преподаватели в Университет „Проф. д-р А. Златаров“. Методи: социологическо изследване чрез анкетна карта, разработена за целта, статистически методи- честотен анализ (абсолютни и относителни дялове), графично представяне на резултатите. Резултати: В изследването участват 150 студенти и преподаватели, като 107 студенти (71.33% и 43 преподаватели (28.67%). Разпределението по пол -38 (25.33%) мъже и 112 жени (74.67%).

Здравословно хранене- разпределение по пол: мъже-„да“ и „по скоро да“- 58,78%; „по скоро не“ и „не“-41.22%; жени- „да“ и „по скоро да“- 51,35%; „по скоро не“ и „не“-48.65%; Разпределение студенти и преподаватели: студенти- „да“ и „по скоро да“- 60,00%; „по скоро не“ и „не“- 40.00%; преподаватели- „да“ и „по скоро да“- 55.82%; „по скоро не“ и „не“- 44.18%.

Двигателна активност- разпределение по пол: мъже: „не спортувам“ и „веднъж седмично“ с по 26.32%; жени: „не спортувам“ и „веднъж седмично“ съответно 60, 32% и 22,52%. Разпределение студенти и преподаватели: студенти: „не спортувам“ (54.72%) и „веднъж седмично“ (19.81%); преподаватели: „не спортувам“ (44.18%) и „веднъж седмично“ (32.56%).

Провеждане на профилактични прегледи: разпределение по пол: мъже: „всяка година“-39.48% и „не са ми правили“-31.58%, „веднъж на 2-3 години“-23.68%; жени: „всяка година“-34.82% и „не са ми правили“-31.25%, „веднъж на 2-3 години“-27.68%. Разпределение студенти и преподаватели: студенти: „всяка година“-26.17% и „не са ми правили“-40.19%, „веднъж на 2-3 години“-28.97%; преподаватели: „всяка година“-60.47% и „не са ми правили“-9.30%, „веднъж на 2-3 години“-20.93%. Изводи: Направеното изследване показва, че младите хора имат незадоволителна двигателна активност, особено сред жените; налице са недостатъчно изградени навици за здравословно хранене и ниска лична отговорност за редовно провеждане на профилактични прегледи.

12. Попова, К., Г. Терзиева и М. Обрейкова.(2019) Качество на живот, свързано със здравето на хора с полиморбидност. Proceeding of University of Ruse - 2019г., vol. 58, book 8.3. pp 81-86 (FRI-2G.104-1-НС-15)

Изследването на качеството на живот, свързано със здравето (HrQoL) е основен индикатор за оценка на общественото здраве. Целта на настоящото изследване е да се проучи субективната оценка за физическото, социалното и психологическото функциониране на възрастни и стари хора с хронични заболявания, живеещи в домашна среда. Използвани са документален, социологически (SF-36) и статистически методи. Резултати от проучването показват: от изследваните 150 лица, 43,3% определят цялостното си здравословно състояние като „посредствено“ и „лошо“; 33,13% считат, че здравословното им състояние значително ги ограничава в извършване на ежедневни дейности; 52,44% чувстват, че нарушеното им емоционално състояние въздейства негативно върху нормалните ролеви функции; 40% мислят, че здравословните и емоционални проблеми нарушават социалните им контакти. Изследването на качеството на живот, свързано със здравето е задължителен компонент заедно с биомедицинските показатели за определяне на приоритетите в здравно-социалните политики.

13. Terzieva, G., K. Popova. (2018). Nursing students` training in geriatric care: Challenges, reality, trends. International Journal Knowledge, vol. 26.4, Medical sciences and Health, pp. 1097-1103, Skopje. ISSN 2545-4439 (printed), ISSN 1857-923X (e-version)

The increase of the population life expectancy is a significant success in the contemporaneous society; nevertheless, it puts serious challenges in front of the health and social institutions: the needs of elaboration of measures and realization of actions which effect is ageing in activity. The main purpose is to prolong the

life expected to be in a good health and qualitative for all the people, in their ageing. In achievement of this purpose, a perpetual growing has been noted of the role of the health and social systems which should act in synchrony and optimize their activity by stressing on health promotion, prevention of diseases, elderly people and their surrounding ambient protection.

The purpose of this study is to ascertain the opinion, formed and sustained by the elderly and older people, on the role of the health, social and psychological education and training, which contributes to a long-time active lifestyle keeping.

The object of this study is the process of organizing supporting cares to geriatric patients within the social environment.

Materials and methods: 152 elderly and older people living in their domestic environment and members of elderly people clubs have participated in this study for which performing the following methods have been used as: the sociological method (a four-point scale questionnaire chart), the documentary method, the statistical method (the variance analysis, the average values, the alternative and graphical analyses), the pedagogical experiment.

Results and discussion: A high assessment has been given by both the elderly and older people to informal meetings which ought to be held with multidisciplinary teams in a non-formal environment. The respondents consider that a professional support given by specialists affords an opportunity to an informal choice and a creation of health, social and psychological skills for their own health management keeping up an independent and very qualitative life.

Outcomes and recommendations: The provision of geriatric experts able to organize and coordinate the activity performed by different groups of specialists and volunteers in the municipal administrations shall increase the accessibility and the efficiency of the geriatric cares within the social community. Creating various kinds of support and mutual assistance contributes to enlargement of the possibilities to keep and improve the quality of the older people life.

15. Popova, K., G. Terzieva (2018). Complex approach to organization and implementation of geriatric care. In: ANNUAL OF ASSEN ZLATAROV UNIVERSITY, BURGAS, BULGARIA, v. XLVII (2) SOCIAL SCIENCES, pp. 133-139, ISSN 2603-3976

Необходимостта от прилагане на гериатрични грижи е обусловена от спецификата на демографската структура в Р България. Високият дял на възрастните и стари хора в страната изисква здравните грижи за тях да са приоритетна задача в националната здравна стратегия в дългосрочен план.

В статията авторите представят различни аспекти при подготовката, организацията и осъществяването на гериатричните грижи. Посочените резултати са израз на проведения от тях изследователски процес за двегодишен период. Успешното провеждане на гериатричните грижи е обвързано с прилагане на комплексен подход: законодателна държавна политика, изграден модел с работещи връзки между институциите, специалисти по здравни грижи с овладени качествени знания и умения.

16. Попова К., Г. Терзиева, (2017). Превенция на социално – значими очни заболявания сред активното население, академично списание „Управление и образование“, кн. 5, том XIII, с.94-100, ISSN 1312-6121

Glaucoma is among the leading causes of blindness in the world. According to the World Health Organization, this disease is in the second place as a cause of irreversible blindness after the cataract which is operatively curable. The comparatively high frequency of the glaucoma among the active population, as

well as the severe disability and the recognition of patients' disability status by reason of a durable loss of vision, determine glaucoma as a socially significant disease. The responsibility of the health specialists is leading for its early detection and treatment.

The purpose of this study is the risk assessment for glaucoma among the active population. The subject of this study is the process of health awareness. The object of this study is the availability of health knowledge of glaucoma prevention. The range of this study comprises 177 respondents. Its method and means include a documentary and sociological methods, an anonymous survey, a purposeful observation, a pedagogical experiment. The following conclusions can be drawn from the performed analysis of the results obtained of this study: the high risk of the glaucoma development among the active population; the screening examination of glaucoma are not actively performed in the pre-hospital care; the population is scarcely informed about the need of performing a high-quality eye prevention; the students are aware of the responsibility borne by the health specialists for a formation of a socially responsible behavior among the population toward the eye health protection.

The prevention of the socially significant eye diseases requires that good practices on the European and world level should be applied and observed in organizing and performing of the preventive activities.

17. Попова, К., Г. Терзиева (2016). Знания и нагласи на родители за превенция на детското очно здраве. В: International Journal Knowledge, vol. 13.3, pp.309-314, Skopje, 2016, ISSN 2545-4439 (printed), ISSN 1857-923X (e-version)

The care for children's eyesight protection and keeping is a part of the strategy for the children's health protection. Child's excellent vision is extremely important for his or her good physical and psychical development, social adaptation, formation of the entire personality. The purpose of this study is parents' health culture necessary for keeping the children's sight in a good state. The object of this study is how to provide health education. A thorough analysis has been made on the literature ranging over that problem using the sociological research methods, as following: documentary and inquiry ones; a comparative analysis method. The inquiry was conducted in the month of March - April in 2016. The participants in that research were some accidentally selected parents in the Region of Burgas and parents of pupils attending *Mihail Lakatnik* Primary Base School in the town of Burgas. The results obtained from the above said inquiry defined negative health behaviors on the part of the predominant group of parents towards the preventive cares for children's eye health protection. Regardless of the existing *Vision 2020 – The Right to Sight Program*, a lack of an adequate collaboration has been evidenced among parents, outpatients' assistance specialist, ophthalmologists, health care professionals, teachers.

The analysis of the results obtained by the research have demonstrated the necessity to improve parents awareness and raise their responsibility towards children's eyesight protection and to plan and conduct a series of preventive activities with the purpose of non admission of eye diseases development and traumatic lesions occurrence.

18. Popova, K., G. Terzieva, (2016), Child's eye health prevention in Bulgaria-current issues. Journal of Process Management. New Technologies, vol. 4, No4, pp 5-11, Srbija, 2016, ISSN 2334-735X (e ISSN 2334-7449)

Отличното зрение на детето води до добро физическо, психическо и емоционално развитие, правилно обучение и последващата му личностна и професионална реализация.

В световен мащаб 3,5% от децата са със слепота, като 80% от тях са в най-бедните части на планетата. В България няма създадени програми за превенция на детското зрение. В настоящия

момент отговорност за детското очно здраве носи общопрактикуващия лекар (ОПЛ).

Цел на проучването е здравната култура на родители за поддържане на детското зрение в добро състояние. **Предмет** на изследването е осъществяването на здравното възпитание. **Изводи:** по-голямата част от родителите не осъществяват качествена очна профилактика на своите деца, съобразно утвърдените световни стандарти; на децата не се осигуряват условия за изграждане на знания и умения за здравословен начин на живот за предпазване от очни увреждания; нерегламентираната очна профилактика създава риск за хармоничното физическо, психологическо и емоционално здраве на децата и изграждането им като пълноценни личности. В Наредба № 39 за задължителните профилактични прегледи трябва да бъдат включени специализираните офталмологични прегледи за всички възрастови групи, съобразно стандартите на СЗО, както и да се утвърдят регулярни скринингови програми за опазване на детското зрение. В грижата за очното здраве на децата е необходимо ефективно междусекторно сътрудничество - родители, специалисти в доболничната помощ, офталмолози, здравни специалисти и учители.

19. Лечева, Зл., К. Попова. (2016) Състояние на сестринството в общинското детско и училищно здравеопазване. сп. Сестринско дело,бр.1, стр. 29-34, 2016, ISSN 1310-7496 (ID № 955)

Настоящата статия разглежда състоянието на сестринството и перспективите, които стоят пред медицинските сестри, работещи в общинското детско и училищно здравеопазване. Изследвани са 60 % от специалистите, обслужващи здравните кабинети в детските градини и училища на гр. Бургас. Определени са нивата на Бърнаут синдрома по метода на Freudenberg. Проучени са нагласите на медицинските специалисти за перманентно обучение. Обсъдени са идеи за релизиране на ефективно обучение и необходимостта от повишаване на знанията и уменията.

20. Терзиева, Г., К. Попова.(2016) Оценка на риска от развитие на захарен диабет в училищна среда, Сборник доклади: Юбилейна научна конференция Медицински колеж- Стара Загора, с. 169-172, Стара Загора ISBN: 978-954-305-441-1
http://uni-sz.bg/wp-content/uploads/truni/file/Med_laborant_spisanie_Dokladi.pdf

Социално-значимите заболявания сочат тенденция към увеличаване честотата и разпространението им сред различни социални групи. Това се отнася и до Захарния диабет тип 2. То е хронично заболяване, едно от водещите в съвременния свят, чиято честота има измеренията на епидемия в световен план. Захарният диабет засяга все по-често хората в млада възраст, влошава качеството на живот на личността и нейното обкръжение.

Целта на проучването е риска от поява и развитие на Диабет тип 2. Обхват на изследването са учители и студенти от педагогическа специалност. Обект на изследването са знания за предпазване на здравето от социално-значими заболявания.

Резултати: анализът на резултатите от проучването посочва дефицит на качествени знания за предпазване на здравето, което повишава риска от поява на социално-значими заболявания.

Изводи: необходимо е да се създават условия за повишаване здравните знания и мотивация за осъзнаване на личната отговорност за опазване на здравето. Липсата на знания у учители за предпазване на здравето повлиява негативно планирането и провеждането на здравно-възпитателната дейност в образователната среда.

Познаването на рисковите фактори и намаляването на тяхното въздействие върху здравето води до намаляване заболеваемостта от Диабет.

21. Терзиева, Г., К. Попова (2015) Рискови фактори за развитие на сърдечно-съдови заболявания – реалности, тенденции. Академично списание „Управление и образование”, т. II, кн.5, 2015, стр. 50-54. ISSN 1312-6121

This article is dedicated to the cardiovascular diseases. They have been examined in the group of the “socially important diseases” as provoking a high mortality and disability rate, requiring expensive treatment and appearing more and more frequently in younger age.

The purpose of this study is to establish the risk indices for the development of the cardiovascular diseases. The object of diagnostics and study includes prevention in real conditions; projection and management of the educational process in outer conditions as regards to the university educational system.

The subject of this study includes people`s sanitary culture; students` capacities to work in team. The range of this study comprises 137 respondents selected on a random basis; 14 first-course students which specialty is “nursing” at Professor Doctor Asen Zlatarov University in Burgas. The number of the total examined individuals is 151. The methods of this study are as following: analysis of literature on the above mentioned problem; anonymous inquiry-based research; measurement of arterial blood pressure, body mass index, abdominal circumference; observation (on the verbal and the nonverbal behavior of the examined individuals).

Results and discussion: the analysis of the results has outlined an evidently high risk for appearance and development of cardiovascular diseases. Outcomes: when health prevention initiatives are carried out, it leads to the establishment of the evidence of risk factors for health and gives a possibility for planning of activities to improve the sanitary culture of the population.

Conclusion: it is necessary to work for the improvement of the health status and the achievement of a higher quality of life of the population. Students` participation in such a process of research held in a real practical ambient improves their capacities for teamwork

22. Попова, К., (2015) Организация на здравните грижи за възрастни стари хора в домашна среда, Годишник на Университет „Проф. д-р А. Златаров”- Бургас, 2015, т.XLIV (2), с. 297-301, ISSN 1312-1359.

This elaboration examines caregivers` needs and inclinations in assisting elderly and old people with living activities in domestic conditions, in the context of the updated concepts of providing health care and services to geriatric patients (clients).

The tendencies as following below can be drawn on grounds of the conducted inquiry survey and the analyzed results obtained from:

- Health, social and psychological support and care for elderly and old people are given by relatives, most often, by the closest family environment;
- Geriatric cares are defined by the caregivers as hard ones, considering both the physical and psychological nature of such cares;
- There is an obvious scarcity of specialized information and methodic assistance required for geriatric health care which are to be provided by the outpatient aid teams;
- There are also the salient inclinations to make use of services provided by Integrated Geriatric Care Centers in case no payment is required for;
- Priority features of the health care and services provided by such centers and pointed out by the inquired people are, as following below: observation and control on life indices and acceptance of medicines; specialized consultative assistance by physicians; conducting of laboratory analyses; providing of information and healthcare training for concrete diseases; in-

home assistance with daily living activities;

- There is an evident need of a consultative assistance which is to be provided by the health specialists with the purpose to apply contemporaneous approaches and methods for elderly and old people caregiving in domestic environment.

A creation of a network consisting of Integrated (Complex) Geriatric Centers will improve quality of life of elderly and old people, as well as of their families.

23. Popova K., Zl. Lecheva. (2015) Standards in kindergarten and school healthcare and challenges for contemporary nurse, International Journal Scientific and applicative papers V8/2, IKM-Skopje, Makedonia, 2015, pp. 225-229, ISSN 1857- 92 (GIF 1,023)

Грижата за децата е определена като приоритет във всички основни документи на Европейските и национални политики. Съществена роля за реализиране на промоция и превенция на здравето на децата има медицинската сестра от детското и училищно здравеопазване. Съгласно приетата Европейска концепция за осигуряване на качество в училищните здравни услуги и компетенции на специалистите от училищното здравеопазване се представят седем стандарта, които се отнасят за материалната и техническа база. Цел на изследването е да се установят мотивиращите фактори за детската и училищната медицинска сестра да повишава професионалната си компетентност и да оказва качествени сестрински грижи. Анализът на резултатите от документалното и практическо изследване показват ниска мотивация на медицинските сестри за реализация в училищното здравеопазване, поради неефективни регламенти за непрекъсната квалификация, липсващи на стимули за по-квалифицираните медицински сестри.

Необходимо е създаване на обективни критерии и регламенти за професионално развитие и материално стимулиране, които да повишат мотивацията на медицинската сестра за оказване на качествени здравни грижи и удовлетвореността от професионалната реализация.

24. Попова К., (2015) Съвременни подходи в организацията на гериатричните здравни грижи, Сборник доклади от XXXVI Научно-технологична сесия на ИИГА „Интердисциплинната идея в действие”, София, 30 октомври 2015г., с. 312- 319.

Настоящата разработка представя потребностите и нагласите на специалисти и неспециалисти, обгрижващи възрастни и стари хора в домашна среда, в контекста на съвременните схващания за оказване на качествени здравни грижи и услуги за гериатрични пациенти. Резултатите показват желанието на обгрижващите за създаване на алтернативни форми на грижи и подкрепа, които да подпомагат семействата за да се осигури по-високо качество на живот на старите хора.

25. Terzieva, G., K. Popova. (2014) Practical training management in health care as a factor for quality in education. In: Knowledge, International Journal Scientific and applicative papers, Skopje, Macedonia, V-1&2, pp.414-418, 2014. ISSN 1857-923X

Introduction: regardless of the availability of national health promotion programs, it can be said that health policy in the Republic of Bulgaria has been previously committed to providing with medical assistance. Missing initiatives and inadequate financing of health promotion and prevention activities lead to lasting negative consequences related to population decline and aging, low natality, increased morbidity, high mortality. **The objective of this study** is to establish the risk indices for a development of

cardiovascular diseases. **The subject of diagnostics and study** includes the projecting and the management of processes and trends in the university educational system with the goal of achievement efficiency, productivity and quality in the educational process within the field of health care in out-of-system conditions. **The subject of study** includes the knowledge and the skills related to health prevention and promotion of people who have been casually selected for that purpose; availability of risk factors for development of cardiovascular diseases in that group of people; students' skills in teamwork and available skills for communicating with patients in real practical ambient: outpatient and out pedagogical university environment. **The range of the study** includes 140 casually selected respondents; 20 third-course students and 21 first-course students having the specialty of *nurse*; 10 health care lecturers (having *nursing specialties* as *nurse, rehabilitator, assistant pharmacist*) at *Professor Doctor Asen Zlatarov University in Burgas*. The total number of the examined persons is 191.

Methods of study: documentary survey on the above said problem; anonymous study; comparative analysis; projection of out-of-class activity with students in the afore mentioned specialty; observation on students' skills in teamwork and communication; conversation/s/ with patients on the basis of previously elaborated criteria related to lifestyle.

Results and discussion: the analysis of the results obtained from the documentary survey and the findings evidenced by the practical study delineate missing abilities of the respondents to keep a good health status and the existence of a high risk for cardiovascular diseases occurrence and development. The students' participation in the course of the study carried out in a real practical ambient enhances their skills in teamwork and communication, as well as the sense of contentment and the awareness of the nurse's responsibilities and mission in health prevention and consolidation of the others.

Conclusion: the practical training management is a significant factor in the education of the students attaining the so called *regulated professions* as it mobilizes the use of their physical and intellectual possibilities and enhances the competitiveness when different trends of the health system should be realized contributing to skills formation for rendering quality health care as a part of the health services.

26. Терзиева, Г., К. Попова (2014). Социологични аспекти на здравната профилактика – състояние и перспективи. Академично списание „Управление и образование”, Бургас, т. 10, кн. 5, стр. 29-36, 2014., ISSN 1312-6121.

Prophylaxis is directed to protect and strengthen the healthy people's health and to prevent complications arisen from diseases. The objective of this practical study is to establish some health-risk indices amidst vulnerable population groups.

The subject of the study includes: people's attitudes and convictions to participate in prevention undertakings and their need of a change in their behavior to a health-directed one; nursing specializing students' position to the afore said subject in the course of the conducted preventive activities. The range of the study includes: the total number of the examined persons: 213.

Materials and methods: a documentary survey, i.e. analysis of the literature on the above mentioned problem; measuring of blood sugar; taking of blood pressure; body-mass index (BMI); anthropometric measurements (abdomen measurement); observation on verbal and nonverbal behavior of the examined persons; comparative analysis.

Results and discussion: raised values of the examined indices have been delineated by analyzing the results obtained from the held practical study. Such a trend to an increase of the afore mentioned indices is alarming because of the fact that their totality is a risk factor for a development of socially significant diseases.

Deductions: It is necessary to point the stress on the preparation of the students completing their

education and attaining the so called regulated professions (as physicians, nurses, obstetricians, midwives and other health care specialists are) taking into consideration the further preventive activity which has to be performed by them. Health protection and strengthening require that the population health culture should be improved which makes indispensable the implementation of the health education. It forms attitudes and convictions for participation in preventive initiatives stimulating a positive change in the personal, group and public health behavior. Applying an integrated approach among State Organs, Public Organizations and Structures makes prophylaxis effective.

27. Попова, К., Зл. Лечева (2014) МОТИВАЦИЯ НА СТУДЕНТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА КУЛТУРНООТЗИВЧИВИ ЗДРАВНИ ГРИЖИ, Годишник на Университет „Проф. д-р А. Златаров”- Бургас, 2014, т. XLII(2), с. 222-226. ISSN 1312-1359

Значимостта на разглеждания проблем е обусловен от факта, че Европа и света стават все по-разнообразни в културно отношение. Глобализацията увеличава мултикултурния характер на много страни, добавяйки нови езици, религии, етнически и културни традиции, непознати за хората. Европейският съюз, отчитайки промените, разработва и реализира програми, стимулиращи межкултурния диалог, недопускане на дискриминационно отношение и неравнопоставеност на хората в различните сфери на живота. Познването на културния контекст е от огромно значение за предоставяне на качествени здравни грижи. Липсата на тези знания и умения ще доведе до неразбиране характера на лечение от страна на пациента и отказ от грижи.

Настоящата статия е насочена към проучване на теоретическите постановки и практическия опит за обгрижване на пациенти в условия на мултикултурна среда. Чрез проведена анонимна анкета са изследвани знанията и нагласите на студенти от специалност „Медицинска сестра” и практикуващи медицински сестри, относно етнокултурните специфики на различните общности. Разгледан е субективния поглед на пациента за качеството на здравни грижи към хора с различна култура и етнос. Целта на изследването е да се разработят нови и актуализират настоящите учебни програми, насочени към повишаване качеството на професионални знания и умения за обгрижване на пациенти в условията на мултикултурна среда. Необходимо е обучението да се насочи към разширяване и утвърждаване на културно-специфични компетенции на студентите, което да доведе до целесъобразен избор на методи, поведенчески модели и правила за взаимодействие с различните култури и общности.

28. Попова, К. (2014) Тревожността сред младите хора като медико-социален проблем, Сборник доклади от XXXIV научнотехнологична сесия „Интердисциплинната идея в действие”, 2014, София, , с. 297-301.

Динамичността в съвременното общество, различните трудности от икономически, емоционален, професионален план могат да доведат до отклоненията от безупречното психично здраве.

Научните проучвания през последните години показват тенденция за снижаване на възрастовата категория при млади хора, проявяващи тревожни състояния и депресии. **Цел на изследването** е да се оцени равнището на личностната и ситуативната тревожност сред студентите и да се предложат техники и стратегии за справяне със стреса. **Материали и методи:** Проучването обхваща 126 студенти, редовно обучение от специалностите „Медицинска сестра”, „Стопанско управление” и „Педагогика”. Респондентите са на възраст между 19-30 г. Изследването е направено чрез методиката предложена от Спилбърг – Самооценъчна скала за тревожност.

Анализът на резултатите посочва тревожна тенденция за неустойчивост в психичното здраве сред студентите, което е предпоставка за затруднена способност за справяне с нормалните стресови

фактори на живота. Това създава дискомфорт и промени в поведението на човека, намалява се продуктивността и се влошава качеството на работата му, снижава се прецизността на действията му, усложняват се взаимоотношенията му с другите хора. Участие на младите хора в програми и тренинги за преодоляване на тревожността и стреса ще им помогне за запазване и подобряване на здравословното им състояние, удовлетвореност от професионална реализация и кариерно развитие.

29. Попова, К. (2013) Качество на здравните грижи за възрастни и стари хора- тенденции и перспективи, Годишник на Университет „Проф. д-р А. Златаров”-Бургас,2013, т. XLII (2), с. 214-217. ISSN 1312-1359

Качеството на грижите за възрастните и стари хора в страната е един особено важен и актуален проблем. Сравнителните данни разкриват тревожни тенденции на демографската характеристика в страната за настоящето и за бъдещите десетилетия. Възрастните и стари хора са много разнородна група, относно промените настъпващи в тях от здравен, психологически и социален аспект. Изследването има за **цел** да представи релевантността на желанието на бъдещите здравни специалисти за професионална реализация и потребностите от качествени здравни грижи и услуги на възрастните и стари хора, като все по- нарастваща част от обществото.

От направеното изследване могат да се направят следните **изводи**: налице е несъответствие между реалните потребности на обществото от специалисти по гериатрични грижи и липса на мотивация сред бъдещите специалисти да се развиват в това направление; възможността специалистите по здравни грижи да се реализират в друга държава ще доведе до задълбочаване на дефицита на добри професионалисти, което ще понижи качеството на здравните грижи; Водеща причина за демотивацията на студентите е заплащането, което не е адекватно на комплексните изисквания за грижа към възрастните и стари хора.

30. Попова К. (2012) Изграждане на умения у студентите от специалност „медицинска сестра” за реализация на здравното възпитание за предпазване от травматизъм при учениците от I –IV клас- проучване в образователни институции, ак. сп. „Управление и образование»,т.VIII(3), 2012,с.117-120, Бургас, ISSN 1312-61 21.

Traumatic injuries and accidents rank second among the reasons for deaths in children and adolescents. The significance of the problem allows to construct the objective of the study: Establishing the state of health awareness among children in early school age and attitudes of students and probationers in "nurse" on the subject. The survey results reveal the need to create an adequate model for the conduct of promotional and preventive activities aimed at children in this age group.

31. Popova K. (2012) NECESSITY FOR RAISING THE HEALTH AWARENESS OF THE ELDERLY AND OLDER PEOPLE. В: Trakya Journal of sciences, v. 10, Suppl. 3, 2012, pp. 217-220, Ст.Загора, ISSN 1313-7069.(ID № 2852)

The current study's goal is to examine the importance of the elderly's health awareness in improving their quality of life. METHODS: Specialty literature Analysis, survey, statistical, pedagogic experiment, interview. RESULTS: The survey's results reflect the elderly's need and eagerness to receive additional information related to their health issues and ways for health preservation.

The developed educational programs and the conducted interviews aid the elderly in overcoming any insecurity and worries related to their sicknesses and their complications. CONCLUSIONS: An update in the model for providing health care for the elderly is necessary. The creation of long term educational

programs will lead to improving the elderly's health skills for self control self care.

32. **Лечева, Зл., К. Попова, М. Атанасова. (2011) Обучението по дисциплината „Оказване на първа домедицинска помощ” на студенти от Колеж по туризъм – необходимост за качествено туристическо обслужване, ак. сп. „Управление и образование», 2011, том 7, кн. 3, стр. 363-365. ISSN 1312-61 21.**

In the given research, students, who have finished their first aid training course, have been asked about the need of this course in the modern tourist service. Problems with the content and the variety of the subjects and the right situating of the discipline in the education plan have been considered in the particular work. The accent falls on the usability of the knowledge and mastered skills in the specialist's real professional activities in the tourism branch.

33. **Терзиева, Г., К. Попова, Зл. Георгиева. (2011) Иновационни методи в практическото обучение в специалност „Медицинска сестра” – актуалност и необходимост. Годишник на Университет „Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас, 2011, т. XL (1) с. 331-336, ISSN 1312-1359**

The article is dedicated to an actual and important problem, relevant to the practical preparation of the students within the nursing programme. The implementation of innovative methods is a condition and a factor of quality improvement of the education of the upcoming specialists in health care. The aim is to provoke the students' subject position during the educational process; to form skills for clinical observation; to gain new knowledge and abilities and to consolidate the obtained ones.

34. **Terzieva, G., Z. Lecheva, K. Popova. (2011) INNOVATORY METHODOLOGICAL ASPECTS OF QUALITY IMPROVEMENT IN THE PRACTICAL PREPARATION OF THE STUDENTS IN NURSING SPECIALTY (1ST PART). сп. “Scripta Scientifica Medica, v. 43 (4), 2011, Варна, стр. 329- 331, ISSN 0582-3250**

Изискванията за качество на съвременното обучение и възпитание в специалността поставя преподавателите по здравни грижи в позиция да разработват и въвеждат иновационно-методически технологии. Реализирането на практическата подготовка на студентите – бъдещи медицински сестри, се свързва с иновации в педагогическия инструментариум.

Целта на изследването е да се разкрие необходимостта от въвеждане на унифициран стандарт (Дневник на студента) за повишаване качеството на учебния процес при овладяване на професионални знания и практически умения в подготовката на студентите в специалност „Медицинска сестра”. Обект на изследването са мненията, нагласите и отношението на студенти, преподаватели и медицински сестри към въвеждането на унифициран стандарт за практическо обучение на студенти.

Направеното проучване показва, че е необходимо въвеждането и използването на иновационни методи и педагогически инструментариум за обучение, което да повиши качеството на практическата подготовка на бъдещите медицински сестри. Въвеждането на Стажантски дневник с ясно очертани показатели и критерии за оценяване, ще провокира субектната позиция на студентите в процеса на обучение; ще подпомогне формирането на умения у студентите за клинично наблюдение, за придобиване на нови и утвърждаване на овладени знания и умения; ще създаде условия стажантите да придобият изискуемото ниво на компетентност за професионална

реализация.

35. **Lecheva, Z., K. Popova. (2010) Challenges for the teacher in health care in modern nursing education. – In: Journal of Biomedical & Clinical Research, JBKR Medical University – Pleven, 2010, v.3, № 1, suppl.1, p. 74-75, ISSN 1313-6917, (ID №1760)**

The high standards of the European and world-wide education for good-quality health care imposed the reformation of the nursing education. The wide range of professional requires a deep theoretical education and various abilities. A main role in the process of building an up to date nursing activity have the teachers in Health care. They are supposed to teach the nurses in a way that they show a new manner of thinking and attitude in their profession, corresponding both to the current scientific theories and concepts, and the good nursing practice.

Aim To investigate and analyze the students opinion about the used approaches and methods of education and about the pedagogical abilities of the lecturers in Health care. Material and methods Anonymous inquiries amongst the students from the subject "nursing" were used. A statistical approach, visualized with a graphical figure, is used for handling the results from the inquiries.

Results: The inquiries show that the theoretical education is in balance with a logical consistency, corresponding to the purposes of the education and the professional practice. The practical education is both heterogeneous and very well organized, which contributes for adapting the students to the actual working environment. Offering alternative approaches and methods of education is motivating the students to show creativity, to develop the ability to work in a team and independently during the process of education; **Discussion:** The teacher in Health care is carrying out his activities in two different environments the university and the hospital. That sets specific requirements for his professional skills as a pedagogue and an expert in nursing, during establishing the complicated relationship between "teacher-patient-student".

Conclusion: Examining the students, opinion is one of the guide-lines for the Health care teacher. That is giving him the opportunity to focus his teaching on developing the students, sense of creativity, independence and diligence, which will improve the quality of the nursing education.

36. **Попова К., Зл. Лечева. (2010) Формиране и утвърждаване на педагогическите функции на медицинската сестра в обучението на студентите от специалност „Медицинска сестра”, ак. сп. „Управление и образование», 2010, т.6, кн. 4, стр. 318-322. ISSN 1312-61 21.**

Настъпилите промени в сестринското образование, предоставят възможност на дипломираната медицинска сестра да покаже нов начин на професионално мислене и поведение, съобразно с актуалните теории и концепции в науката за сестринството и добрите сестрински практики. Целта на настоящото изследване е да се проучи и анализира процеса на формиране и утвърждаване на педагогическите умения на медицинските сестри по време на обучението.

Направеният анализ на получените резултати от анкетиранията позволява да направим следните изводи: студентите и стажантите са придобили базисни теоретични знания и имат формирани начални педагогически умения, които ще се утвърждават в процеса на професионално обучение и реализация; студентите от специалност «медицинска сестра», обучаващи се на образователно-квалификационна степен „бакалавър”, осъзнават разнообразието от професионални компетенции и отговорности на съвременната медицинска сестра; необходимо е перманентно обучение на здравните специалисти, насочено към развитие на комуникативните и педагогически умения, за осигуряване на по-

добра подкрепа на човека- болен или здрав, което да отговаря на съвременните изисквания за реализиране на качествени здравни грижи.

37. **Стойчева М., К. Попова, Зл. Лечева (2009) Иновационни методи в обучението на студентите клинично медицинско обслужване на улчшение качества жизни людей с диабетом. Сборник материалы международная научно-практическая конференция “Личность и общество: интеграция, партнерство и социальная защита” изд. Северо-Кавказский социалной институт, под редакцией Е. Ншиянов, Ставрополск, 2009, с.434-437**

Тенденцията към повишаване на социално-значимите хронични заболявания и усложненията им, в частност на Диабета налага необходимостта от прилагане на комплексни медико-социални подходи в обгрижването на отделни лица и групи с тези заболявания.

Това изисква качествени изменения в съвременното медицинско образование, и с особено внимание на базисното медицинско образование- медицинска сестра и рехабилитатор. Чрез осъществяването на взаимодействие и сътрудничество на Медицински колеж с неправителствения сектор се създаде модел за клинично обучение, което осигури мултидисциплинарния подход при профилактика на Диабет и усложненията от него.

38. **Стойчева М., Пр. Николова, К. Попова, Зл. Лечева (2008) Проучване на разпространението на рисковите фактори за остеопороза при студентки. Сп. „Управление и образование”, кн.3, т. 4, с.68-72, 2008, Бургас. . ISSN 1312-61 21**

В настоящата статия е представено изследване на разпространението на основните рисковите фактори за остеопороза сред 122 студентки от Медицински колеж - Бургас, с оглед тяхното преодоляване и ранна профилактика на заболяването.

Анализът на резултатите показва, че една трета от респондентите не се хранят здравословно и имат вредни навици (тютюнопушене), 23% са с наднормено тегло, преобладаващото мнозинство имат намалена двигателна активност. Получените резултати дават основание за провеждане от ранна детска възраст на активна промоция на здравето и за недопускане развитието на остеопороза в по-късните етапи от живота.

39. **Стойчева М., Пр. Николова, К. Попова, (2007) Здравна култура и поведение на студенти по здравни грижи, ак. сп. „Управление и образование”, кн.2, Т.3, 2007, с.236 -241. ISSN 1312-61 21**

Засилената европейска тенденция за хронифициране на заболяванията, както високата им разпространяемост ги определя като социално-значими. Статистическите данни показват през последните години „подмладяване“ на тяхното разпространение, обхващат все по-осезателно по-млади възрастови групи. Водещи причини за това са рисковите фактори- нездравословно хранене, дискинезия, злоупотреба със захар, сол, тютюнопушене и алкохол. Настоящото изследване е проведено сред 154 студенти, с което се цели да се задълбочи диагностиката на здравната култура и поведение и да се подготвят препоръчителни методики за повишаване на здравната мотивация, съзнание и поведение. Анализът и съпоставката на данните по проучените признаци относно здравната култура показват, че студентите имат формираните здравни знания, относно рисковите фактори. Съществува дисбаланс между формираните знания и изследваните

здравни привички, главно по отношение на тютюнопушене и употреба на алкохол. Налице е несъответствие между придобитите здравните знания и адекватно здравно поведение по отношение на спазване на активен двигателен режим. Като препоръка бихме посочили създаване на мултидисциплинарен и екипен интегрален подход във вертикала и хоризонтала на образователния и възпитателен процес, с оглед повишаване на здравната култура, мотивация и поведение за по-добро здраве и качество на живот на обучаващите се.

- 40. Стойчева М., К. Попова (2002) Влияние на атмосферното замърсяване върху здравното състояние на населението в Бургаски Регион, Годишник на Унив. “Проф.д-р А.Златаров” Бургас, XXXI., 2, 2002, с. 155-160. ISSN 1312-1359**

В настоящата разработка на базата на проучвания и анализи от научната литература е направен сравнителен анализ на атмосферното замърсяване в Бургаски регион и въздействието на антропогенните източници върху здравния статус на населението.

Въз основа на изследваните данни, направените анализи и констатации могат да се посочат следните изводи: повишена заболяемост и смъртност; приоритетно прогресираща динамика на болестите на дихателната система, с тенденция за обхващане на по-млади възрастови групи; налице е повишена детска смъртност с приоритет-перинатална смъртност.

- 41. Стойчева М., К. Попова, Зл. Желязкова, Зл. Лечева, (2000) Система за организиране, провеждане и оценяване на преддипломния стаж на студентите в медицинските колежи, Социална медицина, VIII (3) С., 2000, с. 21-23. ISSN 1310-1757**

В настоящата разработка е споделен опита на научно-преподавателския екип на Медицински колеж-Бургас за създаване на методика за организиране, провеждане и оценяване на преддипломния стаж на студентите като базисен елемент в цялостното медико-професионално колежанско образование.

- 42. Стойчева, М., К. Попова, (2001) Социално-хуманитарното обучение в Медицинските колежи – необходимост и реалности, сп. Сестринско дело, 2001, кн 1, с.3-8. (ID № 955)**

Динамичните промени в образователната, здравната и социална сфера поставиха нови изисквания към здравните специалисти и към обучението им. Това наложи структурна и съдържателна промяна в образованието на тези кадри, като резултатът от това е обучението в колежи. В контекста на общите рамкови промени, засягащи всички медицински колежи, в настоящата разработка споделяме опита на научно-преподавателския екип от Медицински колеж- Бургас, при осъществяването на иновациите в структурирането, организирането и провеждането на колежанското професионално обучение, с акцент върху хуманитарната му насоченост.

- 43. Георгиева Д., К. Попова, А. Тодорова. (1998) Ролята на преподавателя по здравни грижи в съвременното обучение в медицинските колежи, сп. «Сестринско дело»,1998г., кн.1, с.14-17. (ID № 955)**

В статията се разглежда ролята и мястото на преподавателя по здравни грижи в медицински колеж за провеждане на качествена реформа в здравеопазването. Преподавателят по здравни грижи трябва да транслира ефективно новостите в теорията и практиката при обучението на здравните специалисти, съвременните концепции, теории и доказани положителни практики за да се постигне качествено обучение и формиране на добри професионалисти в здравеопазната система.

44. Стойчева М., Попова К., (1999) Социално-хуманитарната насоченост на колежанското образование – иновации в обучението (из опыта на МК-Бургас), Юбилейна конференция с международно участие “120 години Сливенска болница”, проведена в гр. Сливен 28-29.05.1999, Сборник доклади, Известия на Съюза на учените гр. Сливен, 2000, 2, с.91-93.

Наложилата се през последните години технизация на битието и на медицинската наука и техника, както и задълбочаващата се дехуманизация на здравеопазването, обуславят ново виждане за осъществяване на здравните грижи. В този контекст се наблюдава отслабване на взаимовръзката – нуждаещ се от помощ човек и лекуващ екип.

Отразяването на тези динамични промени в социалната и здравна сфера наложи разработването на нови учебни планове и програми, съответстващи на Европейските и световни стандарти. Нов акцент в обучението в медицинските колежи са проблемите на превенция и промоция на здравето, грижите за здравето на здравия човек. Осъществена е интердисциплинарна връзка между хуманитарни, социални и медикобиологични науки. В обучението приоритетно се използват проактивни методи за да се стимулира самоизявата на студента, осъществява се непрекъснато взаимодействие с учебно-практичните бази, участие на водещи специалисти от практиката. Със сериозна тежест в учебните планове и програми се разглеждат етичните проблеми, особено свързани с уязвими групи от населението.

Чрез този нов модел на обучение целим бъдещите специалисти по здравни грижи да притежават знания, умения и професионално-личностни качества, отразяващи новите компетенции и култура на съвременния професионалист.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ БИХМЕ МОГЛИ ДА ОЧЕРТАЕМ СЛЕДНИТЕ ПРИНОСНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОТ ЦЯЛОСТНАТА НАУЧНО – ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ:

- 1. Изследвани и анализирани са потребностите на възрастните и стари хора и техните семейства от здравни и социални услуги, които да осигурят качество на грижите и удовлетвореност на потребителите.**
- 2. Изработен е Модел за организиране на интегрирани грижи на възрастни и стари хора, който да създаде непрекъснат процес на грижи и подкрепящите услуги, с фокус в социалната общност (ниво община, населено място).**

3. Разработени са Методически насоки за компетенции на Експерт по гериатрични грижи в социалната общност с основна роля за организиране и управление на процеса за осигуряване на качествени грижи.
4. Направени са предложения за по- добра комуникация и взаимодействие в здравния екип- здравни специалисти, пациенти с различни институции, с правителствени и неправителствени структури с оглед последователно и непрекъснато обучение за подобряване качеството на здравните грижи за превенция и профилактика на социално-значимите заболявания.
5. Апробиран е интердисциплинарен мобилен екип за превантивни грижи с участие на студенти от професионално направление „Здравни грижи. Включването на студентите по време на обучение като доброволци в мултидисциплинарни екипи повишава качеството на професионалната им подготовка, подобрява мотивацията и увереността за реализиране в областта на гериатричните грижи.
6. В резултат на направените проучвания са анализирани водещите рискови фактори сред различни групи от населението, предразполагащи или причиняващи социално-значими заболявания.
7. От анализа на резултатите на направените изследвания са очертани трудностите и недостатъците в организацията на здравната помощ, особено за уязвимите групи от населението. Българската здравеопазна система продължава инерционните процеси и е ориентирана към лечебно-диагностичния процес, а не към промотивни и профилактични дейности.
8. Изследванията сред деца, студенти, родители, здравни специалисти, учители показват недостатъчно взаимодействие при промотиране на здравословен начин на живот сред младото поколение и изграждане на умения за информиран здравословен избор, контрол и отговорност над собственото си здраве.
9. Разработеният Дневник на стажанта има научно-приложен и иновативен характер и осигурява устойчива система за организиране, провеждане и оценяване на преддипломния стаж и създава условия стажантите да придобият изискваното ниво на компетентност за професионална реализация.

10. Методическите ръководства по Практически основи на сестринските грижи подпомагат студентите при овладяване на теоретическите знания и тяхното практическо приложение в реална работна среда. Те могат да бъдат полезни както за преподавателите за практическо обучение като насока при разработване на други тематични единици от програмите по профилиращите учебни дисциплини, така и за наставници и специалисти от практиката.

11. Прилагането на нетрадиционни методи в практическото обучение, включването на студентите в изследователски проекти, извънаудиторни занятия и други проактивни методи преодолява стереотипа в процеса на обучение и повишава качеството на учебния процес като стимулира активността и креативността на студентите при формиране на професионалните компетенции.

16. 12. 2021г.

Подпис: